

IZLOŽBE U GALERIJI KAJ U 2016.

BORIS SZÜTS: ILUSTRACIJE *BALADA PETRICE KEREMPUHA*
MIROSLAVA KRLEŽE

U povodu 80. obljetnice objavljivanja *Balada* (1936. – 2016.)
(kombinirana tehnika, ulje, pastel, tuš)*

Gotovo je nemoguće nabrojati sva likovna ostvarenja inspirirana Krležinim *Baladama Petrice Kerempuha*, jer se tom popisu stalno pridružuju nova iznenađenja. Jedno od takvih je i ciklus koji je u kombiniranoj tehnici (akvarela, tuša, lakova i drugoga) ostvario između 1980. i 1985. Boris Szüts (Zagreb, 5. svibnja 1935. – 9. kolovoza 2014.), 'službenik u projektnom birou', zaljubljenik u književnost, likovnost i fotografiju. (Poetski je i prozni autor, prije svega glasovite knjige kajkavskih zagrebačkih feljtona "Drvinjski štikleci" – dvaput u izdanju Kajkavskoga spravišča, 2008. i 2013. - te putopisa. Bio je jezični savjetnik za kajkavštinu u filmu Nevena Hitreca "Snivaj, zlato moje", autor kratkih filmova; upriličio je 10-ak samostalnih izložbi u domovini i inozemstvu, u Zagrebu, Splitu, Ljubljani, Bologni i drugdje – *op. ur.*). Krležine *Balade* još su jednom pokazale svoju golemu sugestivnu moć kada su postale predmet umjetničkih preokupacija ovog *čovnika* znatiželjna duha.

Najneobičniji dio tih radova njihovi su formati. Uz izuzetak nekoliko većih crteža, riječ je, uglavnom, o malenim pravokutnicima i kvadratima usred bjeline papira, ispunjenima crnilom, u kojima se ističu linije ili lica kao naznake figurativne odnosno kompozicijske artikulacije njihova kaosa. Svakome je crtežu pripisana pjesma ili stih Krležina djela. S obzirom na to da postoji tradicija opremanja *Balada* u duhu renesansnih i baroknih knjiga – od prvoga izdanja otisnutoga 1936. u Ljubljani s ilustracijama preuzetima od Ursa Grafa i Hansa Holbeina, preko Hegedušićeve opreme u izdanju Nakladnog zavoda Hrvatske iz 1946., pa do novijih radova Dragutina Trumbetaša – mogli bismo pomisliti da su ovi mali crteži zamišljeni kao osuvremenjeni inicijali pjesama. Na njima, ipak, ne možemo vidjeti slova, samo zgusnutu ekspresiju koja odgovara Krležinom izričaju.

* GALERIJA KAJ, Zagreb – Ilica 34, 5.-27. svibnja 2016.

Mogli bismo ih smatrati svojevrsnim vinjetama, koje djeluju poput emancipiranog, apstraktnog znaka sa sažetim naznakama motiva, te krvavom i sumornom slikom kakvu daje svaka od balada.

Ove minijature koncentrat su stvaralačke energije, koja je svoje izvorište pro našla u Krležinu djelu, njegovu očaravajućem spoju barokne tematike, egzotične, arhaične kajkavštine i silovite ekspresije. Autentičnost svijeta koji *Balade* prizivaju, svijeta prošlosti koja se svojim golemim teretom naliježe na sadašnjost, Krleža dočarava, osim jezikom, i minucioznim nabranjem rekvizitorija toga vremena. Ipak, tu nije riječ o historicističkom *tableauu*, o slici čija se vrijednost temelji na ocrtavanju povijesti, nego o ukazivanju na uporno trajanje problema jučerašnjega svijeta. Nepromjenjivost društvenih sistema utemeljenih na nejednakosti, kao i čovjekova sramotna egzistencijalna pozicija u svijetu u kojemu je samo pijun u ratovima velikih vođa, stvarna je idejna pozadina *Balada*, koju Boris Szüts ovdje dočarava. Njemu nisu važne helebarde, sprave za mučenje, oklopi, sablje, turbani, dvorci, raspela i cijeli barokni feudalno-ratni asortiman. Izraz je sveden na svezremenost krika, lica u grču, na materičnu podlogu od laka na kojoj možemo pronaći naznake kostura, ili kolaca za nabadanje tijela. Svi se likovi *Balada* ovdje pojavljuju kao prikaze koje se formiraju iz bogatog i skicoznog poteza i materijom zasićene podloge. Na većim crtežima (poput onoga koji ilustrira *Lagerašku*) figure su uočljivije, ali također u stilizaciji, kao dio univerzalnog imaginarija ovoga pjesničkog djela. Sličnom gustoćom izvedbe i materije, otprilike u isto vrijeme kada nastaju ova djela, samo u puno većim formatima, slikar Anselm Kiefer izrađuje prizore inspirirane mračnom poviješću i bogatom tradicijom svoje domovine Njemačke.

Prošlost je puna mučnih zaostataka. Mi živimo u sjenama visokih nadgrobničkih ploča šesnaestostoljetnih velemoža, sedamnaestostoljetnih jezuita, devetnaestostoljetnih politikanata i dvadesetostoljetnih vojskovođa transformiranih u biste i spomenike kojima se klanjamo u dvadeset i prvom stoljeću. Zato je Krležina vizija jedne smušene povijesti, osuđene poput slaboumnika na ponavljanje mantri o slavnoj prošlosti nacije i velikim nepravdama koje su joj nanijeli „tuđinci“, izložena eksplicitno u posljednjoj od *Balada*, pod imenom *Planetarijom*, aktualna i danas. Brojne interpretacije koje su *Balade* doživjele u drami, animaciji, filmu (mislim na *Seljačku bunu 1573*, Vatroslava Mimice iz 1975.) i likovnoj umjetnosti, dopuštaju nam da ponovno proživljavamo taj historijsko-politički košmar kroz bezbroj različitih estetika, kada se već iz njega izvući ne možemo. Možda je prvi korak prema spasu od trovanja takvom poviješću njezino kreativno nadilaženje i demistifikacija, što nam sve nudi Krleža kao i njegovi likovni interpreti, među kojima Boris Szüts svakako zauzima značajno mjesto.

Feđa Gavrilović

(Tekst iz kataloga izložbe)